

253.72. Apud Lact. lib. 7. cap. 20. hi uersus sic leguntur:

Ὁὐρανὸν εἰλίξω, γαίης πύθμῶνας ἀνοίξω.

Καὶ τότε ἀναστήσει, νεκρῶς μοῖραν ἀναλήσας,

Καὶ θαλάττου πύθρον, καὶ ὑσθῆρον εἰς πέριπτον ἄξω.

Osee 13. 1. Cor. 15.

254.73. Locus hic erat ualde uiciosus, quem hoc modo, ut uides, Antimachus nobis restituit.

SEBASTIANI CASTALIONIS ANNOTATIONES
in Sibyllas.

EX LIBRO PRIMO.

40.1. **C**oelum despiciens.) In Græco neq; sententia capta uidebatur, neq; uersus constabat: sed ex Antimacho correximus.

47.2. **Est** *æ Aus.*) Non primus Adamus in orcum descendit, sed Abel. Sed quia fuit Adamus primus hominū (unde et Adam Hebræis hominē significat) ab eo denominatus est orcus. Licet aut̄ hic uidere Græcorū errorem, qui hoc nomen Græcū esse rati (ut et alia multa) absurdē interpretati sunt.

51.3 **Sunt** elemēta nouem mihi.) Hoc nomē quod sit, nescio. Sed cū Noam alloquatur Deus ante factam linguarū diuersitatē, non dubiū est quin ea lingua utatur, quæ tum sola erat. Hebræam aut̄ fuisse, patet cū ex nominibus, quib. Adamus animalia nuncupauit, cū ea nomina in Hebræo sermone animalium

lium ferè naturã declarent: tũ ex primorũ hominũ nomini- bus, quæ in solo Hebraico sermone signifi- cãtia sunt, ut Adami, ut Caini, ut reliquorũ. Quod si ita est, cum hic Sibylla uocet elemẽta quædã $\alpha \omega$ (id est consona, sicut in Iesu nomine, Deo uo- lente, declarabimus) oportet aliquas esse literas in Hebræa lingua, quæ uocales appellẽtur. Atqui nul- læ sunt. omnes enim consonãtes uocant, utentes pun- ctis quibusdam uocalibus, quæ neq; literæ uocan- tur, neq; numerorum notæ sunt, ut possint in huius nominis rationẽ uenire. Oportet igitur aut Aleph, He, Vau, Iod, & Ain uocales dici: aut Sibyllã Græ- cẽ loquentem, de aliquo Græco Dei nomine loqui, & quod à Deo Hebraicẽ dictũ sit, id ad sermonem Græcũ accommodare, quasi ipsa Græcẽ, non Deus Hebraicẽ loquatur: quemadmodũ in Apocalypsi Ie- sus dicit, se esse $\alpha \omega$, nisi forte ibi Græcẽ loque- batur. Atq; hæc quidem in medio posita sint ad con- siderandum. Ac si cui notum hoc nomen est, eum oro ne studiosos celet.

Vicenos cum bis & unum Compleisset soles in 60.3. undis.) In arca fuit per annum Noe, ut tradit Mo- ses: sed quadraginta dies cõpleuit in aquis. totidem enim dies pluuisse, idem Moses tradit. Nec refert, quod Sibylla addit unum ad quadraginta. Moses e- nim secutus est numerũ quadratũ: sicuti cum apud eundem dicit Abrahamus, ante conceptum Isaacum se cen-

se centenarium esse, cum esset uno anno minus. Sed iudicent alij.

60.7. Iactata meo cum coniuge.) Hic locus nos admonet, ut de Sibyllæ genere et ætate differamus. Igitur hic, & ad finem tertij libri, tradit se nurū esse Noe, cumq; eo euasisse ex diluuiio, & Babylone profectā uaticinari per Græciam, falsoq; ex Erythra natam dici: ab alijs etiam ex Circe & Gnosto. Præterea in fine libri septimi docet, se iā ardoribus et æuo confectam esse, sed tamen à tempore consumptum iri, neq; semper uicturam. Ex quibus locis patet, eā diutius uixisse, quàm ferret communis ætas hominum. Quæ res locum fecit fabulæ, quæ ab Ouidio in 14. Metam. posita est, ubi Sibylla ostendit, sibi à Phœbo prorogatam esse uitam, seq; iā septingentos annos uixisse, & adhuc trecētos esse duraturam. Atq; eadē eius uitæ longitudo in causa fuit (sicut ego existimo) ut quæ eadem esset, plures esse putarētur: quòd ea diuersis temporib. & locis apparens, plurimum speciem præberet: non putantibus hominib. eam tamdiu posse uiuere, sed aliam esse. Nam quod memoriæ proditū est, Sibyllam quandā fuisse Persicam, ex stirpe Noæ, hæc eam se esse tradit. Erythræam aut putari, quæ alia putata est. Cum ea quoq; eadem esse dici potest, ex eo quē citauit Nasonis loco, & ex Aristotelis libro de Mirabilibus narrationib. ubi ita scribit: Cumæ in Italia ostenditur quodam

dam (ut uidetur) conclaue subterraneum Sibyllæ uatis: quam diutissimè uixisse, & uirginem permansisse perhibent, quæ esset Erythræa. sed à quibusdā incolis Italiæ Cumæa, ab nonnullis Melanchræna uocaretur. Hæc ille. Itaq; uidentur aliquanto pauciores fuisse Sibyllæ, quàm uulgò habentur: neq; tamen nego, fuisse aliquàm multas. Neq; est quod mihi quisquam obijciat, Sibyllã tam diu uiuere non potuisse, quòd hominis uitam Deus Noë dixisset fore centum uiginti annorũ. quæ res non statim post diluuium accidit: propterea quòd hominũ prauis conatibus (propter quos Deus uitam minuit) tum diluuiio, tum linguarum diuersitate cohibitis, nõ erat necesse hoc decurtandæ uitæ extremũ remediũ statim adhiberi. Sed id postea adhibitũ est, ut Deus futurũ dixerat. Itaq; Abrahamus centesimo anno senex est. Hoc, inquã, si quis obijciat, respondebo, Deum de communi & uulgari uitæ curriculo dicere. Nam & Abrahamus, & alij multi diutius uixerũt, & Sibylla uixisse potest, quũ Deus nulli sit obnoxius legi, quo minus faciat quod ipsi uisum sit. Videtur aut scripsisse quædã ante Saturni seculũ. Nã lib. 1. de Titanibus uaticinatur. Libro aut tertio & narrat, & uaticinatur: sed uidetur narratio illa magis esse uaticinatio. Solent enim uates de reb. futuris loqui, quasi de præteritis: quòd Deus (à quo afflatur) futura iuxta ac præterita uidet.

635. *Dono Sabaoth.*) Hoc nomen Hebræū est, et significat exercitus. Vocatur autē Deus exercituum, quasi tu dicas, armipotens, aut bellipotens: quod omnib. (quæ usquam sunt) reb. tanq̄ militib. utatur.
646. *Vocales quatuor aut Fert, non uocalesq; duas binum Geniorū.*) Hoc enigmate significat nomē in-
 os Seruatoris nostri, quod constat ex quatuor uocalibus literis, et duab. consonantibus: quæ literæ in lingua Græca efficiunt 888. Nam *ι* ualet 10. *η* 8. *ο* 200. *ω* 7. *υ* 4. *ς* 200. Vocat autē *ἄφωνα* consonantes, literis in *φωνήεντα* et *ἄφωνα*, id est *σύμφωνα* diuisis. Quod autē uerto, Nō uocales duas, in Græco est in fine uersus, *ἴαδ' ἄφωνα ὀρ αὐτῶ*. Sed neq; uersus ratio constat, neq; sentētia. Itaq; ubi est *ὀρ*, legendū est *δω*. in quo sanē facilis fuit lapsus, quod inferior pars literæ *δέλτα*, superiore auulsa, figurā habet literæ *ο*: superior itē, asperi spiritus: media pars autē literæ, quia graciliori tractu calami exaratur, facile potuit exolescere. Litera autē *υ*, qualis in fine scribi solet *υ*, facile ex *υ* facta est, subiecta infra partē priorē lineæ, et deleta apostrophe, quæ sequebatur: Sed qd sit Binum Geniorū, neq; satis intelligo, neq; uersus satis cōstat, nisi *ἀγγέλων* dicimus penultima longa, qua licentia usus est Homerus in *μέλος* et *ἔλωεια*. Quod si est, significat Sibylla duos esse genios, quorū nomen à litera *σιγμα* incipiat, quorum unū alicubi nominat ipsa Sanielē: alter qui sit,
 non

Annotationes

323

non uideo. Sed nihil hic affirmo. In sequenti uersu pro *διόλου*, legi debet *δι' όλου*, duobus uerbis.

EX LIBRO SECVNDO.

Adonæus.) Hoc nomen Hebræum est, & domi- 80.2.
num significat.

Qui nomine complet Ortus.) Hoc latinè expri 91.3.
mi non potuit, quod nulla illarū quatuor regionū
initium habeat à quarta litera. Hoc autē nomen A=
dam Græcæ linguæ accommodat, nō quia Græcum
sit, sed quia Græcè loquitur: idq; ex sua persona.

EX LIBRO TERTIO.

Ex Augustinis.) Augustinos uocat ciuitatē quæ 95.1.
paruit Augustis, quæ in Apocalypsi (ut et alibi à Si-
bylla) Septicollis appellatur. Ex hac uēturus est Be-
lial, qui à Sibylla Belias uocatur: sicut à Græcis An-
nibas dicitur, qui est Annibal: quāquam Belier pau-
lo pōst appellatur. Sed nihil refert. Is est, qui in sa-
cris literis uocatur Antichristus, et homo perditus.
nā hoc significat Hebraico sermone Belial. Est autē
diligenter animaduertendū, quemadmodū Christus
cū iam adesset, tamē expectabatur: idē etiam in An-
tichristo accidere, ne quem forte illud fallat quod di-
citur Antichristus miracula factururus. Non enim ue-
ra erunt miracula: quæ res eos fallit, qui tales sunt
in Iesum Deū, quales fuere Iudæi in Iesum hominē.

Versum ultimū sic perficies, ut habetur in exem 98.
plari Antimachiano, Magna ui flatus Deus immor

talis in illam Impulit: at uenti. Itemq; mox post uersum, Sed postquam, interseres hunc:

Mutata, & uario discrimine dissonuerunt.

103.3. Nāq; domus regno.) Non tam latē quidē regnauit Solomo: sed in eos quodā modo regnare dicitur, à quib. ei munera mittebantur, & quibus metuentus erat, ut est in Psal. 72.

123.4. Chiū quoq; se ipse uocabit.) De Homero loquitur, qui primo hymno ad Apollinem, Deliadas alloquēs monet, ut si in posterū interrogentur quē cantorem habeāt, quo maximē delectētur: respōdeant, hominē cecū, in Chio habitantē. de se loquens.

EX LIBRO QVARTO.

156.1. Assyrij mortalibus imperitabūt Omnib.) id est, maximū erit Assyriorū imperium. Non enim toti orbi imperarunt, sed ita dicuntur imperare omnibus, ut Cyrus, qui apud Esdram uocat se regem totius orbis.

EX LIBRO QVINTO.

168.1. Cuius capitalis habebit Littera bis decies.) Hęc sunt intelligenda in Græco sermone, in quo literę numerum significant.

196.2. Matrum cesores.) sic Romanos appellat, propter Neronem matricidam.

EX LIBRO SEPTIMO.

200. Mille mihi lecti.) Mirū uideri possit, mulierē impudicant, tā præclare uaticinari. Sed meminisse cōuenis

uenit, posse etiam improbos et uaticinari (exemplo est Balaamus) & edere miracula: quemadmodum patet ex Christo, qui ostendit multos fore in ultimo iudicio, qui hæc à se facta commemorarent: quos tamen non sit agniturus, utpote maleficos & improbos. Præterea potuit Sibylla, cum hæc scriberet, esse proba, et uitam mutasse. Non enim dicit se esse sceleratam, sed fuisse. quæ sanè peccati confessio, uitæ correctionem uidetur indicare.

EX LIBRO OCTAVO.

232.

Porro quater decies.) Romani imperij finis intelligendus est, cum Decius XXVI imperator una cum filio suo cæsus est à Gotthis, à quibus postea deletum est imperium Romanum. quo quidem Decio cæso, Romani Gotthis, paciscente Gallo, stipendium soluerunt, quod antea fecerant nunquam. in quo capitis diminutio, & imperij amissio intelligitur. Hoc autem accidit anno ab Vrbe condita millesimo tertio, qui numerus superat numerum à Sibylla positum numero quinquagintaquinque: cum illa dicat, Romam completuram esse annos nongentos quadraginta octo, qui numerus est literarum nominis, Romæ in sermone Græco. Sed ante Decium res iam fuerat Gotthis cum Romanis: et Romanorum imperium perire rectè dicitur, cum Gotthorum (à quibus uicti fuerunt) incipit.

IESVS CHRISTVS.) Hanc Acrostichidem per omnia imitatus sum, præterquam in ultima
x 3
litera.

2.239.

litera. Cū enim in Græco sit Crux, ego uerbo latino destitutus, cuius litera prima esset x, posui Crucis, ut duab. literis quæ idē ualeāt, unam exprimerē. Quod si in Græco pro $\rho\upsilon\tau\omicron\varsigma\ \delta\ \nu\upsilon\omega$, legeretur $\kappa\omicron\upsilon\tau\omicron\varsigma\ \delta\ \nu\upsilon\omega$, q̄ idē esset, haberes pro $\sigma\ \alpha\upsilon\gamma\omicron\varsigma$, id est crux, $\sigma\ \alpha\upsilon\gamma\omega\sigma\omicron\nu$, id est crucifige. Sed de hoc nihil affirmare audeo. Videtur aut Cicero audiuisse hoc de Christo oraculū. Nam in lib. 2. de Diuinatione, de Sibyllæ carmine loquēs, disserit his uerbis: Sibyllæ uersus obseruamus, quos illa furēs fudisse dicitur, quorū interpretes nup̄ falsa quædam hominū fama in senatu dicturus putabatur, eū quē reuera regem habebamus, appellandum quoq; esse regem, si salui esse uellemus. Hoc si est in libris, in quem hominē, aut in quod tēpus est? Callidē enim quæ illa composuit, perfecit, ut quodcunq; accidisset, prædictū uideretur, hominum & temporū definitione sublata. Adhibuit etiā latebrā obscuritatis, ut ijdē uersus aliās in aliam rem posse accommodari uiderentur. Non esse aut illud carmen furentis, cū ipsum poema declarat (est enim magis artis & diligētiae, quā incitationis & motus) tum uerò ea quæ $\alpha\upsilon\gamma\omega\sigma\omicron\nu$ dicitur, cū deinceps ex primis uersus literis aliquid connectitur, ut in quibusdā Ennianis, quæ Ennius fecit. Id certē magis est attēti animi, q̄ furētis. Atqui in Sibyllinis ex primo uersu sentētiae primis literis illius sentētiae carmē omne prætextitur. Hoc scriptoris est, nō furētis: adhibentis

gentis diligentiam, nō insani. Quamobrē Sibyllā qui
 dē sepositā et cōditam habeamus, ut (id quod prodi-
 tū est à maiorib.) iniussu Senatus ne legantur qui-
 dē libri, ualeātq; ad deponēdas potius, q̄ ad suscipiē-
 das religiones. Cū antistitib. agamus, ut quiduis po-
 tius ex illis libris, quā regē proferāt, quem Romæ
 posthac nec dii nec homines esse patiantur. Hæc Ci-
 cero. Sed quod dicit, Sibyllā hominū temporūq; de-
 finitionē callidē sustulisse, nō uerē dicit. Nā ea ad
 finē secundi libri apertē dicit, tū uenturū esse illum
 regem immortalē, toti orbi dominaturū, cum Ro-
 ma Aegypto imperare cœpisset: id quod accidit pais-
 lo post Ciceronē, sub Augusto, quæ religio iā homi-
 nū animos occupauerat, cū de reducendo in Aegy-
 ptū Ptolemæo ageretur (ut est in prima Familiari-
 um epistolarū Ciceronis) qui Ptolemæus à Gabinio
 reductus est. Præterea in lib. 1. dicit, tū cum esse uen-
 turū, cum esset Ioānes baptista ab Herode occisus: Io-
 annē uocem quandā appellās in deserto clamātent.
 Sed qualis futurus esset ille rex, nesciuisse Roma-
 nos. ideo minus mirū est, quòd ne Iudæi quidē sciue-
 rūt, putātes fore terrestre, cū futurus esset diuinus
 et coelestis. id quod ex Sibylla cognosci potest, cum
 Deū uocat, et nostra causa supplicio affectū. Quod
 aut dicit de Acrostichide Cicero, malē omnino col-
 ligit: quasi uerò sit difficilius Deo uates agitanti ta-
 lia fundere carmina ex tēpore, q̄ Ennio, adhibito et
 tēpore et diligentia.

259. 1.

Dicta logi Bethlehē.) Λόγος sermonem et ratio-
nem declarat, siue consiliū quoddā, & prudentiam
ac mentē, per quā Deus agat, sicut homines sermo-
ne et ratione agunt: cuius uerbi uis quoniam latinē
uno uerbo satis exprimi nō potest, usus sum Græco.
Bethlehem aut̄ Hebræis domum panis significat, in
quo oppido natus est noster ille cōditor, altor, ser-
uator, Dei filius IESVS CHRISTVS,
Deus summis laudibus celebrandus
in sempiternum.

ANNOTATIONVM FINIS.

MOSIS CARMEN, IN QVO HE-
bræorum calamitatem ob alienorum deorum cul-
tum futuram prædicit: rursūque eorundem in-
stauracionem, & hostium ultionem: quod ar-
gumentum à Sibylla non est alie-
num, ex ~~Enoch~~ di 32. *Feuter.*

Avdite cœli quæ loquor, accipe
Oris loquelas terra mei, meæ
Imbris fluent ritu cancenæ,
Verba fluent mea roris instar.
Non secus ac si prata rigans liquor
Cœli pluentis gramina mulceat,
Magni Iouæ nomen citabo:
Laude Deum celebrate nostrum.
Perfecta cuius fortia facta sunt,
Et iuncta recto iudicio. Deus

Fidisti